

«ԻՆՏԵՐԱԿՏԻՎ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ»
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ 2022

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

ԹԵՄԱ Ուսուցչի համագործակցությունը գործընկերների հետ՝ փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով

ԱՌԱՐԿԱ

Մանկավարժություն

ՀԵՂԻՆԱԿ

Լուսինե Սուքիասյան

ՄԱՐԶ

Շիրակ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Հովտունի տարրական դպրոց

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	3
ԳԼՈՒԽ 1. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	4
1.1 Մասնագիտական համագործակցության ձևերը.....	6
ԳԼՈՒԽ 2. ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ՓՈՐՁԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ.....	8
2.1 Մանկավարժական վարպետություն.....	8
2.2 Ուսուցիչների փոխգործակցությունը՝ փորձի փոխանակման և ուսուցչի անձի կայացման գրավական.....	15
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	20
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ.....	21

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Միջազգային փորձը վկայում է, որ մասնագիտական զարգացման ազդեցիկ միջոց է դպրոցի ներսում ուսուցիչների համագործակցությունը: Այս մոտեցման դեպքում ստեղծվում են ուսուցչական խմբեր, որոնցում համատեղ մշակում են դասի պլաններ, վարում և դիտարկում են դասեր, ինչպես նաև կատարում դասերի վերլուծություններ: Այս պարագայում ուսուցիչները առաջարկներ և դիտողություններ են ստանում իրենց գործընկերներից և հնարավորություն ունենում բարելավելու իրենց աշխատանքը:

Մասնագիտական զարգացման ներդպրոցական մշակույթի արմատավորման գործում էական դեր կարող է ունենալ ուսումնական աշխատանքների գծով փոխտնօրենների կարողությունների զարգացումը: Վերջիններս կարող են դպրոցներում կատարել ուսուցիչներին համախմբելու, համատեղ խմբային քննարկումներ և դասալսումներ անցկացնելու, սկսնակ ուսուցիչներին աջակցելու, վերապատրաստողների հետ դպրոցների կապն ապահովելու կարևորագույն աշխատանքը:

Թեմայի արդիականությունը: Մասնագիտական զարգացման ներդպրոցական մշակույթի զարգացման գործում էական դեր ունեն նաև այն ուսուցիչները, ովքեր վերջին տարիներին մասնացելով տարբեր ծրագրերի, հաջողությամբ յուրացրել և իրենց դասարաններում կիրառում են ուսուցման արդյունավետ մեթոդները: Նման հաջողակ ուսուցիչների փորձի տարածումը շատ օգտակար է այն ուսուցիչների համար, ովքեր ներկայումս արդյունավետ չեն աշխատում:

Աշխատանքի նպատակը: Հետազոտական աշխատանքի նպատակն է հանդիսանում ուսումնասիրել ուսուցչի համագործակցությունը գործընկերների հետ՝ փորձի փոխանակման և մասնագիտական գործունեության արդյունավետության բարձրացման նպատակով:

Աշխատանքի խնդիրները: Աշխատանքի նպատակից ելնելով՝ առաջադրել ենք հետևյալ խնդիրները՝

1. Ուսումնասիրել ուսուցիչների մասնագիտական համագործակցության բնույթը
2. Պարզել ուսուցիչների համագործակցության դերը մասնագիտական գործունեության և փորձի փոխանակման արդյունավետության վրա:

ԳԼՈՒԽ 1. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ

Կրթության ոլորտում տեղի են ունենում փոփոխություններ՝ անմիջականորեն կապված մասնագետների անձի հետ: Ներկայումս մշակվում են ուսուցիչների մասնագիտական չափորոշիչներ, որոնցում հատուկ ուշադրություն է դարձվում այնպիսի որակների վրա, ինչպիսիք են մասնագիտական կարողությունները բարելավելու ցանկությունը, թիմում աշխատելու կարողությունը, գործընկերների հետ արդյունավետ փոխգործակցությունը և համատեղ նախագծերում ընդգրկվելու ունակությունը: Մասնագիտական չափորոշիչը կոչված է բարձրացնելու ուսուցիչների աշխատանքի մոտիվացիան և կրթության որակը: Մասնագիտական համագործակցությունը թույլ կտա մասնագետներին շարունակաբար աճել, զարգացնել և կատարելագործել իրենց մասնագիտական կարողությունները՝ մշտապես համապատասխան մնալով:

Գիտական, մանկավարժական և սոցիալական հետազոտությունների վերլուծությունը ցույց է տվել, որ մասնագիտական համագործակցության հարցերն ուսումնասիրել են Ա.Վ. Պետրովսկին, Ա.Ս. Սլուցկին, Բ.Դ. Կարվասարսկին, Լ.Գ. Պոչեբուտը և ուրիշներ:

Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացումը և համագործակցությունը դարձել են այնպիսի հեղինակների հետազոտության առարկա, ինչպիսիք են Դ.Վ. Գերասիմովան, Լ.Ա. Դեգոյարևան, Ի.Բ. Կոբլովը, Դ.Ս. Կոբիլկինը, Ս.Դ.Էրմակովան, Մ.Ս.Նովիկովան և ուրիշներ:

Կան բազմաթիվ ուսումնասիրություններ, որոնք նվիրված են ուսուցիչների մասնագիտական համագործակցության խնդիրներին՝ բացահայտելով այս հայեցակարգի առանձնահատկությունները, դրա կազմակերպման ձևաչափերն ու պայմանները¹:

---

¹ Новиков М. С. Профессиональное сотрудничество воспитателей в условиях сетевого взаимодействия как педагогическая проблема современного дошкольного образования. //Проблемы современного педагогического образования. 2016. № 52-6. С. 136.

Տեսական ուսումնասիրությունների վերլուծությունը թույլ տվեց հաստատել, որ մասնագիտական համագործակցությունը որպես ուսուցիչների համատեղ, համակարգված գործունեություն ներկայացնում է առարկաների մասնագիտական, գործնական և անձնական փոխգործակցության միասնությունը, որն ուղղված է ընդհանուր առմամբ կարևոր կրթական խնդիրների լուծմանը: Ուսուցիչների միջև մասնագիտական համագործակցության գործընթացում տեղի է ունենում տեղեկատվության, հոգևոր արժեքների փոխանակում, որոնք խթանում են անհատականության ձևավորումը:

Մասնագիտական համագործակցության հիմնական առանձնահատկություններն են.

- նպատակաւաւացություն (մասնակիցների ձգտումը ընդհանուր նպատակին, ակտիվ, շահագրգիռ վերաբերմունքը համատեղ գործունեությանը).
- համագործակցության գործընթացում մասնակիցների կողմից կազմակերպված գործունեության ամբողջականությունը.
- կառուցվածքայնություն (գործառույթների, իրավունքների, պարտականությունների, պատասխանատվությունների հստակ բաշխում);
- հետևողականություն (գործունեության մասնակիցների գործողությունների համակարգում, կոնֆլիկտի ցածր մակարդակ);
- կազմակերպում (պլանավորված գործունեություն, կառավարելու կարողություն և ինքնակառավարում);
- արդյունավետություն (արդյունքների հասնելու ունակություն):

Ուսուցիչների մասնագիտական համագործակցությունը կարել է դիտարկել որպես կրթական նշանակալի խնդիրների համատեղ լուծմանն ուղղված դրական, դինամիկ գործընթաց, որը հիմնված է ընդհանուր արժեքային և մշակութային դիրքերի վրա և ներառում է փորձի փոխադարձ փոխանակում, համատեղ ստեղծագործականություն, աջակցություն մանկավարժական նախաձեռնություններին, ինչը նպաստում է մասնագիտական գործունեության որակի բարձրացմանը:

Մասնագիտական համագործակցության չափանիշները ներառում են այնպիսի հատկանիշներ, ինչպիսիք են՝ երկխոսության առկայությունը (հարց, պատասխան,

քննարկում, բանավեճ); թիմային աշխատանք; տարբեր կարծիքների ընդունում; հարգանք միմյանց նկատմամբ; հետևողականության ամենաբարձր մակարդակը; առարկա-առարկա հարաբերություններ; կողմնորոշում դեպի անձի ինքնաիրացում; յուրաքանչյուր մասնակցի համար արժեքի առկայությունը. ընդհանուր նպատակներ; մեկ արդյունք (ընդհանուր արտադրանք):

1.1 Մասնագիտական համագործակցության ձևերը

Մասնագիտական համագործակցությունը կարող է տարբեր ձևեր ունենալ: Առավել հայտնի է ուսուցիչների միջև մասնագիտական համագործակցության ձևերի հետևյալ տիպաբանությունը.

Ըստ մասնագիտական համայնքի տեսակի.

- կրթական կազմակերպության մեթոդմիավորման շրջանակներում.
- կրթական կազմակերպությունում;
- տարածաշրջանային մեթոդ միավորման շրջանակներում.
- քաղաքային մեթոդմիավորման շրջանակներում;
- Համապետական մասնագիտական համայնքի շրջանակներում;
- միջազգային մասնագիտական հանրության շրջանակներում:

Ըստ մասնակիցների կազմի.

- միառարկա (մեկ կրթական տարածք կամ տարիք);
- միջառարկայական.

Ըստ փոխազդեցության տեսակի.

- իրական (անձնական);
- հեռավար (վիրտուալ);
- խառը (ցանցային).

Ըստ հարաբերությունների տեսակի.

- հավասար կարգավիճակ,
- մենթորություն,
- թյուրթորություն,

Ըստ լուծվող խնդիրների տեսակի.

- ստեղծագործական խումբ;
- զարգացման թիմ;
- փորձարարական աշխատանք;
- փորձագիտություն;
- պրակտիկա;
- կառավարում.

Ըստ օգտագործված կազմակերպչական ձևերի.

- նախագիծ;
- սեմինար;
- կլոր սեղան;
- կոնֆերանս;
- արհեստանոց;
- գործնական խաղ:

Ըստ գործունեության աստիճանի.

- պասիվ;
- ակտիվ;
- ինտերակտիվ:

ԳԼՈՒԽ 2. ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ՓՈՐՁԻ ՓՈԽԱՆԱԿՄԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ

2.1 Մանկավարժական վարպետություն

Ուսուցչի մասնագիտությունը ընտրողից պահանջվում է ընդունակությունների, բնավորության գծերի խիստ որոշակի կառուցվածք, ինչպես նաև այդ աշխատանքի նկատմամբ սոցիալ-հոգեբանական տրամադրվածություն:

Ա.Ս. Մակարենկոն «Դրոշներն աշտարակների վրա» վիպակում գրել է.«Երեխաները կենդանի կյանքեր են ու գեղեցիկ կյանքեր և դրա համար հարկավոր է նրանց վերաբերվել ինչպես ընկերների ու քաղաքացիների, հարկավոր է հարգել նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները, ուրախությունն ու պատասխանատվության իրավունքը»:

Ուսուցչի մանկավարժական վարպետությունը, տակտն ու հեղինակությունը մեծ դեր են խաղում աշակերտների բարոյական դաստիարակության գործում: Ըստ ամենայնի խրախուսելով և զարգացնելով աշակերտների նախաձեռնությունն ու ինքնուրույնությունը՝ ուսուցիչը շտկում է նրանց հետ հարաբերությունների ոճը նրանց աճող ինքնուրույնության համապատասխան:

Աշակերտների նկատմամբ հարգանքը դպրոցում պետք է լինի ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների հիմքերի հիմքը: Ուսուցչի հարգանքն աշակերտների նկատմամբ՝ որպես անձի՝ դա աշակերտի անձը նսեմացնելու, նրա արժանապատվությունը վիրավորելու անթույլատրելիությունն է: «Անձի պրոբլեմը,- գրել է Մակարենկոն,-կարող է լուծվել, եթե ամեն մարդու մեջ կարողանանք տեսնել անձնավորությունը»:

Անձնավորությանը ձևավորելու համար մանկավարժի ջանքերը աշակերտի կողմից կընդունվեն պատասխան դրական ռեակցեաներով: Որոշ իմաստով կարելի է ասել, որ դաստիարակությունը փոխադարձ բարի ցանկության, փոխադարձ

վատահոռության ու հարգանքի արտահայտությունն է, որոնք սահմանվում էին ուսուցչի և աշակերտների միջև:

Դպրոցականների դաստիարակության գործում մանկավարժական վարպետությունը ունի կենսահաստատ ուժ և վճռորոշ նշանակություն: Ուսուցչի մանկավարժական վարպետությունը արդյունավետ ուսուցման նախապայմանն է: Մանկավարժական վարպետությունը ուսուցչի անձնական որակների, գիտելիքների, մանկավարժական կարողությունների ու հմտությունների համադրությունն է:

Մանկավարժական վարպետությունը, ինչպես նշում է Մակարենկոն, տաղանդավոր մարդկանց հատկությունը չէ: Դա մասնագիտություն է, որը պետք է սովորեցնել, ինչպես սովորեցնում են երաժշտին, բժշկին: Այն աճում է փորձի կուտակման, մանկավարժական գիտելիքների, մանկավարժական կրթության ընդլայնման ընթացքում: «Մանկավարժական վարպետություն» հասկացությունը լայն հասկացություն է, որի մեջ մտնում են մի շարք բաղադրիչներ, որոնցից կախված է մանկավարժական վարպետությանը տիրապետելու հաջողությունը: Դրանցից է մանկավարժական ընդունակությունը, որը աշակերտին ճիշտ հասկանալու, նրա գործունեությունը նպատակաուղղված դեկավարելու կարողությունն է:

Հաջորդ բաղադրիչը մանկավարժական տեխնիկան է, որը անհրաժեշտ հմտությունների և ունակությունների ամբողջությունն է: Մանկավարժական տեխնիկայի մեջ է մտնում երեխաների հետ շփման ճիշտ տոն ու ոճ ընտրելու կարողությունը, աշակերտների ուշադրությունը կառավարելու հմտությունը, շարժումների, դիմախաղի տեխնիկան, խոսքի արտահայտչականությունը, տեմպի զգացումը: Մանկավարժական տեխնիկայի մեջ է մտնում նաև ուսուցչի խոսքի կուլտուրան՝ ճիշտ առոգանությունը, կարգավորված ձայնը, շնչառությունը, միմիկայի ու ժեստիկուլյացիայի միացումը: Մեծ մանկավարժ Մակարենկոն հատուկ նշանակություն էր տալիս ուսուցչի ձայնի դրվածքին, շարժումներին: Պետք է կարողանալ «մի քիչ խաղալ», բայց բնական ու անկեղծ լինել աշակերտների աչքում: Նա այսպես է գրում. « Իմ պրակտիկայում ինձ համար, ինչպես և շատ ուսուցիչների համար այդպիսի «դատարկ բաները» վճռական եղան: Ինչպե՞ս կանգնե՞լ, ինչպե՞ս նստել, ինչպե՞ս վեր կենալ աթոռից, ինչպե՞ս բարձրացնել ձայնը, ժպտալ, ինչպե՞ս

մոտենալ աշակերտներին, ինչպե՞ս նայել...սրանք մեզ ոչ ոք չի սովորեցրել, իսկ դրանք կարելի է ն պետք է սովորեցնել»:

Կոմենսկին ուսուցչի գործունեությունը դիտեց որպես յուրահատուկ արվեստ, լայնորեն ու կոնկրետ դիտարկեց մանկավարժական արվեստի ու վարպետության հարցերը: Նրա կարծիքով, ուսուցիչ-դաստիարակին բնորոշ են հետևյալ հասկացությունները՝ մարդկային բարձր կուլտուրա, հանրագիտարանային իմացություն, բարոյական ազնվություն, խոսքին կատարյալ տիրապետելու արվեստ, անհուն սեր գործի նկատմամբ: Ժան Ժակ Ռուսոյի կարծիքով, առանց մանկավարժական վարպետության հնարավոր չէ լուծել ազատափո, մարդասեր, արդարացի ու շիտակ մարդ դաստիարակելու բարձրագույն խնդիրը: Ըստ Ռուսոյի և Կոմենսկու՝ մանկավարժական վարպետության կարող է ձևավորվել միայն այն դեպքում, եթե դաստիարակը խորապես ուսումնասիրել է երեխայի բնությունը, բազմակողմանիորեն ճանաչում է նրան, քանի որ առանց դրան հնարավոր չէ ճիշտ ընտրել նրա դաստիարակության միջոցներն ու հնարները, կանխատեսել դաստիարակչական պրոցեսների արդյունքները: Ականավոր մանկավարժ Դիստերվեզը կարծում էր, որ ուսուցիչը պետք է գտնվի իր բարձրության վրա: Նա աշխարհ է գալիս նախադրյալներով, որոնք անհրաժեշտ են նրա կոչման համար, բայց դրանք պետք է խթանվեն ու զարգացվեն: Ուսուցիչը պետք է աշխատի իր վրա: «Այն ուսուցիչը, որ դադարում է սովորելուց, դադարում է ուսուցիչ լինելուց», - ասել է Դիստերվեզը:

Դիստերվեզը վարպետ մանկավարժներին բնորոշ գծերն էր համարում ուժեղ կամքը, կայուն բնավորությունը, բարձր բարոյական հատկանիշները, արիությունը:

Բարոյական առումով դաստիարակը պետք է լինի այնպիսին, ինչպիսին ցանկանում է տեսնել իր սաներին:

Ուսուցիչը երբեք չպետք է մոռանա, որ ուսումնադաստիարակչական աշխատանքի արդյունավետ կազմակերպման առանցքը մանկավարժական տակտն է, վարպետությունը և հեղինակությունը: Նա մշտապես պետք է զբաղվի իր պատրաստականության բարձրացմամբ, սիրի իր դասավանդած առարկան, աշակերտներին և հայրենիքը: Իր առարկային վատ տիրապետելը մանկավարժորեն

ոչ ճիշտ մոտեցումը աշակերտներին և իր գործին նրան ամեն վայրկյան կարող է հեռացնել իր առջև դրված խնդիրներից և իր կոչումից:

Տակտ բառը, ըստ Պավլովի, մարդկանց բնավորության կարևոր գիծն է, այլ մարդկանց նկատմամբ ճիշտ վերաբերմունք մշակելու կարողությունը:

Տակտի կարևոր պայմաններից են իրադրության մեջ նպատակահարմար ձևով կողմնորոշվելը, հանգամանքների մեջ խորանալը, դեպքերի ընթացքը և ելքը կանխատեսելը:

Տակտը էթիկայի տարրերից է:

Մանկավարժական տակտի պրոբլեմը ծագել է դաստիարակչական աշխատանքի ակունքներում: Նրա բովանդակությունն ու դրսևորման ձևերը փոխվել են ամեն մի դարաշրջանում դաստիարակության խնդիրներին ու բովանդակությանը համապատասխան:

Դոբրոլյուբովը խորհուրդ է տալիս ուսուցիչներին կոնֆլիկտի մեջ չմտնել աշակերտների հետ: Կոնֆլիկտի հիմք է համարում կշտամբանքներն ու խրատաբանությունը: Մանկավարժական տակտի էությունը միայն այն չէ, որ չվիրավորենք աշակերտի արժանապատվությունը:

Չերնիշևսկին զգուշացնում է դաստիարակներին ու ուսուցիչներին, որ չի կարելի միայն աշակերտի անձը հարգելով բավարարվել: Այն ուսուցչից պահանջում է ընդհանուր պատրաստականություն, լայն զարգացում, ավանդվող առարկայի խորը իմացություն:

Մանկավարժական տակտը ուսուցչի՝ աշակերտների հետ ունեցած փոխհարաբերության նպատակահարմարության չափն է, որի հիմքում ընկած է նրա խոսքի, գործողությունների, զգացմունքների չափը: Տակտը ոչ միայն պրոֆեսիոնալ պահանջ է ուսուցչի աշխատանքում, այլև ներգործության հզոր միջոց: Ուսուցիչը, հարգելով աշակերտին, հարգում է նաև իրեն: Տակտը թույլ է տալիս մանկավարժին հրաժարվել իր վարքի վերահսկողությունից և ամեն բույե չմտածել, թե իր գործողությունները որքանով են արդարացի մանանկավարժորեն:

Մանկավարժական տակտի հիմնական տարրերն են պահանջկոտությունը, վստահությունը, հարգանքը երեխայի նկատմամբ: Այն արտահայտվում է աշակերտի նկատմամբ ուսուցչի հարաբերության ամբողջ համակարգով:

Մանկավարժական տակտը բնորոշվում է աշակերտի նկատմամբ ուսուցչի բարոյական բարձր, արդարացի ու օբյեկտիվ վերաբերմունքի մեջ: Ուսուցչի մանկավարժական տակտի հիմքում ընկած է նրա ընդհանուր քաղաքական, գիտական, մասնագիտական պատրաստականությունը, երեխաներին ճանաչելը:

Դաստիարակությունը՝ որպես մանկավարժական-հոգեբանական պրոցես, ունի բարդ դիալեկտիկա: Մանկավարժը նպատակ ունի ներգործել աշակերտի անձնավորության վրա, իսկ դա բարդ ու նուրբ գործ է: Ոչ թե մանկավարժի գործողությունը ինքնին վերցրած, այլ այդ գործողությամբ արտահայտված նրա անձնային վերաբերմունքն է առաջացնում աշակերտի պատասխան վերաբերմունքը: Հետևաբար, դաստիարակչական ուժ են ներկայացնում դաստիարակի և իր սաների միջև գոյացող և իրացվող այն հարաբերությունները, որոնք իրենց մարմնավորումն են գտնում այդ դաստիարակչական գործողություններում: Կարևոր են փոխըմբռնումն ու վստահությունը: Եթե պատիժը ուսուցչի կողմից երեխան վերապրում է որպես ուսուցչի անբարյացակամության արտահայտություն, ապա այդ մեթոդը ձևավորում է բացասական վերաբերմունք ուսուցչի այն հասարակական նորմաների ու պահանջների նկատմամբ, որոնք ներկայացվում են վերջինիս կողմից:

Երբեմն աշակերտի անտարբեր վերաբերմունքը, չսովորելու ցանկությունը, առաջանում է առանձին ուսուցիչների, դասղեկների անտակտության պատճառով: Վիրավորվածությունը և ուսուցչի նկատմամբ ատելության զգացումը որոշ աշակերտների մղում է դեպի անպատասխանատու արարքների:

Մանկավարժական տակտից է կախված ոչ միայն ուսումնադաստիարակչական աշխատանքների որակը, այլև ուսուցչի և աշակերտների փոխհարաբերությունները, ուսուցչի հեղինակությունը երեխաների ու նրանց ծնողների աչքում: Մանկավարժական տակտը յուրաքանչյուր դեպքում առաավել ճիշտ մանկավարժական հնար գտնելու հմտությունն է ուսումնական և դաստիարակչական աշխատանքներում: Մանկավարժական տակտն այն կարևորությունն է, որը թույլ է տալիս աշակերտների հետ ունեցած բարդ ու բազմակողմանի հարաբերություններում գտնել առավել ռացիոնալ մոտեցումներ՝ պահպանելով չափի անհրաժեշտ զգացումը: Ընդհանուր առմամբ մանկավարժական տակտն ուսուցչի պրոֆեսիոնալ հատկանիշն է: Մանկավարժական տակտն ունի իր էական

հատկանիշները, որոնք բնորոշում են այդ հասկացությունը: Դրանք են՝ մանկավարժորեն արդարացված ստեղծագործական հնարագիտությունը, մանկավարժական հնարամտությունը, ձեռներեցությունը, մարդասիրությունը, վարվեցողության բարձր կուլտուրան, անշահախնդրությունը, ինքնատիրապետումը, համառությունը, վճռականությունը, զգայունակությունը, ուշադրությունը երեխայի հոգեկան աշխարհի նկատմամբ, վստահությունը և այլն:

Մանկավարժական տակտը չի բացառում նաև ուսուցչի գայրույթի արտահայտությունը: Կարևոր է, որ այն դուրս չգա մանկավարժորեն զսպված վարքի սահմաններից և թույլ տրվի ըստ անհրաժեշտության: Հենց այստեղ է դրսևորվում ուսուցչի մտքի ճկունությունը, կշռադատվածությունը, մանկավարժական արվեստը:

Ուսուցչի բարոյական կերպարի, նրա գիտական պատրաստվածության մասին շատ ասույթներ ունի Եսայի Նչեցին: Ըստ նրա՝ ուսուցիչ-դաստիարակը պետք է լինի համբերատար, ուշադիր, հոգատար, սիրի իր սաներին, լինի կրթված ու դաստիարակված, անընդհատ ու անընդհատ հարստացնի իր գիտելիքները, կատարելագործվի դասատվության մեջ, նյութը մատուցի պարզ ու հասկանալի, մատչելի ու հասանելի, խոսքը լինի պատկերավոր, գրավիչ, օրինակներով հարուստ, նրա շարադրանքիը պետք է շարժի աշակերտների միտք-մտածողությունը :

Այսպիսով, եթե այդպիսի բնավորություն ունենա ուսուցիչը, ինչպես կարող է չսիրվել և չհարգվել աշակերտների կողմից: Աշակերտները հարգում են ուշադիր, հոգատար աշակերտի ինքնասիրությունը չվիրավորող, ծնողական սիրով իրենց սիրող արդարամիտ, անաչառ, ազնիվ, անկեղծ ու անշահախնդիր ուսուցչին: Ուսուցիչը ամեն վայրկյան դաստիարակում է իր անաղարտ բարոյական կերպարի շնորհիվ: Ականավոր մանկավարժները (Կոմենսկի, Ուշինսկի, Տոլստոյ, Աբովյան, Աղայան, Բահաթրյան) բարձր են գնահատել ուսուցչի բարոյական հատկանիշները:

«Կարելի է համարձակորեն ասել, որ եթե ուսուցիչը շատ հեղինակավոր է, ապա որոշ մարդկանց վրա ամբողջ կյանքում մնում են այդ ուսուցչի ազդեցության հետքերը: Ահա թե ինչու նաև կարևոր է, որ ուսուցիչը հետևի իրեն, որ նա զգա, որ իր վարքը, իր գործողությունները ամենաուժեղ վերահսկողության տակ են, որպեսզի վերահսկողության տակ չի գտնվում աշխարհում ոչ մի մարդ», - ասել է Մ.Կալինինը:

Ուսուցման ընթացքը միայն գիտելիքների մատուցում չէ, այն նաև դաստիարակության ու զարգացման պրոցես է, հետևաբար, անհնար է դաստիարակել առանց մարդասիրության զգացումներ տաճելու, առանց գործին ու աշակերտներին նվիրվելու:²

Ուսուցիչ-աշակերտ փոխհարաբերությունների վրա ազդում են նաև ուսուցչի անձնական արժանիքները՝ նրա արտաքին կուլտուրան, աշակերտների հետ լավ վարվեցողությունը, քաղաքավարությունը, բարի վերաբերմունքը, համառությունը, զսպվածությունը, հավասարակշռված բնավորությունը, քմահաճություն չդրսևորելու և տրամադրությամբ չգործելու, աշակերտի անձնավորությունը հարգելու, նրա վստահությունը շահելու կարողությունն ու ընդունակությունը:

Ուսուցիչը պետք է անկեղծ վերաբերմունք դրսևորի աշակերտների, նրանց ծնողների, իր գործընկերների նկատմամբ և վարվի նրանց հետ այնպես, ինչպես հավասարը հավասարի հետ: Մարդկանց նկատմամբ խտրական վերաբերմունքը կամ աշակերտներին ամեն կերպ դուր գալու ձգտումը կարող է վնասել ուսուցչի հեղինակությունը և խանգարել աշակերտների հետ նորմալ փոխհարաբերությունների ստեղծմանը: Ուսուցչի հեղինակության վրա կարող են ազդել նաև շատ «մանրուքներ», քիչ նկատելի և պատահական հանգամանքներ: Այդ նշանակում է, որ նա երբեք աշակերտներին չպետք է ներկայանա անփույթ և ոչ աչալուրջ տեսքով ու դիրքով: Ուսուցչի հեղինակությունը ստեղծվում է նաև նրա անձնային հատկանիշներով ու գործունեությամբ, և սխալվում են այն մանկավարժները, ովքեր իրենց հեղինակությունը ցանկանում են կառուցել իրենց ստանձնած սոցիալական դերի ու դիրքի վրա: Այդպիսի ուսուցիչները, որպես կանոն, չեն վայելում աշակերտների հարգանքը: Սոցիոլոգիական ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ուսուցչի հեղինակությունը կապված է նաև հանրույթ կառավարելու մանկավարժական ոճի հետ: Նա պետք է ունենա աշակերտների համակրանքը, հարգանքը վայելելու և նրանց դեպի իրեն ձգելու կարողություն: Վ.Ա. Սուխոմլինսկու բառերով ասած՝ պետք է կարողանա իր սիրտը նվիրել երեխաներին:

---

² Խաչատրյան Ս., Պետրոսյան Ս., Թերզյան Գ., Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը՝ Հայաստանում հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում, Բարև հասարակական կազմակերպություն, 2013

Ուսուցչի վարպետությունը, տակտն ու հեղինակությունը մեծ դեր են խաղում վարքի դրական սովորույթների մշակման գործում: Վարպետ ուսուցիչը կարողանում է իր գործելակերպի շնորհիվ զարգացնել աշակերտների զգացմունքների նրբությունը, հարստացնել դրանք գաղափարաբարոյական բովանդակությամբ: Ուսուցիչը պետք է ունենա բարոյական անադարտություն, հոգևոր հարստություն, գեղագիտական կրթվածություն ու դաստիարակվածություն: Որքան ուսուցիչը ավելի շատ գիտի, որքան ավելի է նա աշակերտների առջև բաց անում գիտության հորիզոնները, այնքան աշակերտների շրջանում հեղինակություն է ձեռք բերում: Իսկ հեղինակավոր ուսուցիչը ավելի լավ կարող է ներգործել աշակերտի վրա և հասնել իր առջև դրված նպատակին: Հակառակ դեպքում նա չի կարող իրագործել նուրբ, Հայրենասեր, ազգասեր մանկավարժը յուրաքանչյուր դասը պետք է կազմակերպի այնպես, որպեսզի նկատելի ու աննկատ եղանակներով աշակերտներին ներարկի բարոյական բարձր հատկանիշներ, քանի որ այդպիսի բարոյական որակներով օժտված մարդը միայն կարող է դառնալ իր հայրենիքին պիտանի ու անհրաժեշտ:³

2.2 Ուսուցիչների փոխգործակցությունը՝ փորձի փոխանակման և ուսուցչի անձի կայացման գրավական

Մասնագիտական համագործակցությունը ցանկացած մասնագիտական գործունեությանն աջակցելու արդյունավետ միջոց է: Նման համագործակցության իրականացման համար անհրաժեշտ է ստեղծել տարբեր մակարդակների մասնագիտական համայնքներ. մանկավարժական գործունեության մեջ դրանք հիմնականում մեթոդական միավորումներ են: Պետք է առանձնացնել նաև համագործակցության այնպիսի ձև, ինչպիսին են ցանցային, կամ վիրտուալ մեթոդաբանական ասոցիացիաները:

Մասնագիտական համայնքները թույլ են տալիս մասնագետներին շարունակաբար աճել, զարգանալ և կատարելագործել իրենց մասնագիտական

---

³ Բալյան Ա.Ա., Սադյան Շ.Ա., Մանկավարժական էթիկա, Երևան, 2001

կարողությունները՝ չէ՞ որ այն ժամանակը, երբ մենք մասնագիտական կրթություն ենք ստացել, և այն ժամանակը, որում աշխատում ենք, մեզնից տարբեր պահանջներ են ներկայացնում: Բացի այդ, մասնագիտական հանրությունն այն է, ինչը թույլ է տալիս մասնագետին խուսափել «սեփական հյուրի մեջ եռալուց»: Շփվելով գործընկերների հետ՝ մասնագետը սկսում է իրեն զգալ որպես իր աշխատանքի վայրից ակնհայտորեն ավելի մեծ բանի մաս, նրա մասնագիտական տեսլականի հորիզոններն ընդլայնվում են: Շատ խնդիրներ ավելի արագ են լուծվում համայնքի այն անդամների «կոլեկտիվ խելքի» շնորհիվ, ովքեր արդեն լուծել են դրանք և պատրաստ են կիսվել իրենց փորձով: Բացի այդ, մասնագիտական հանրությունը միշտ պատրաստ տարածք է նրանց ստեղծագործական գաղափարների փորձնական իրականացման համար:

Մասնագիտական համայնքները կարող են կատարել հետևյալ գործառույթները.

- մանկավարժական պրակտիկայում կրթական ռեսուրսների և գործիքների զանգվածային ներդրման մեթոդական աջակցություն,

- նոր մանկավարժական տեխնոլոգիաների կիրառման ոլորտում փորձի փոխանակում; ցանցի, շրջանի դպրոցների ուսուցիչների համար տեղեկատվական և մեթոդական տարածքի ստեղծում,

- ուսուցիչների միավորումը՝ ըստ իրենց մասնագիտական հետաքրքրությունների,

- տեղեկատվական և մեթոդական աջակցության և մասնագիտական փոխօգնության կազմակերպում,

- մասնագիտական հաղորդակցության և խորացված ուսուցման կազմակերպում:

Ուսուցիչների մասնագիտական համագործակցության առավելությունները.

- որակյալ կրթական ծառայությունների շրջանակի ընդլայնում, ուսուցիչների մասնագիտական կարողությունների աճի ապահովում.

- կրթական ռեսուրսների փոխանակման հնարավորության ապահովում.

- բարձրացնել ուսուցիչների մոտիվացիան՝ մասնակցելու փորձարարական աշխատանքներին (նրանց հաջողության ցուցադրում, մասնագիտական փորձի փոխանցում);

- նորարարությունների ավելի արագ տարածում համագործակցության հեռավոր կազմակերպմամբ (կայք, էլ. փոստ, սոցիալական ցանցեր, ցանցային մանկավարժական համայնքներ):

Հարկ է նշել, որ մեթոդական միավորումները չեն կարող զարգանալ փակ համակարգում (մեկ դպրոցի ներսում), նրանք պետք է որոնեն համախոհներ՝ կրթական միասնական ռազմավարություն իրականացնելու համար, որը հանգեցնում է հաստատության կրթական համակարգի կառուցվածքի, բովանդակության և դիդակտիկ աջակցության համակարգային փոփոխությունների: Այդ նպատակով անհրաժեշտ է ստեղծել այնպիսի համայնքներ, որոնք կմիավորեն երկու կամ ավելի դպրոցների ուսուցիչներին:

Schoology հարթակի կողմից իրականացված թվային ուսուցման վիճակի միջազգային հետազոտության արդյունքների համաձայն՝ ուսուցիչների համագործակցությունը ժամանակակից կրթության զարգացման 10 հիմնական միտումների թվում է:

Չնայած միասին աշխատելու բոլոր առավելություններին, դժվար է ուսուցչի համար, ով օրական մի քանի դաս է դասավանդում, իսկ մնացած ժամանակը պատրաստվում է դասերին և ստուգում տնային աշխատանքները, դժվար է ժամանակ և էներգիա գտնել մտքեր փոխանակելու և մեթոդները քննարկելու համար: գործընկերներ.

Ինչպե՞ս է ուսուցչի համագործակցությունը փոխում ուսուցման գործընթացը: EdTech ամսագրի գրող և մանկավարժական դիզայներ Լորեն Դևիսը խոսում է ուսուցիչների փոխազդեցությունից բխող դրական փոփոխությունների մասին.

1. Աշակերտները ավելի շատ ջանք են գործադրում.

Ուսուցիչները միասին աշխատում են աշակերտներին խթանելու համար: Համագործակցային գործընթացում ուսուցիչները քննարկում են ուսուցման նպատակները և նախագծում կրթական ծրագրեր՝ զարգացնելու սովորողներին անհրաժեշտ հմտությունները: Փորձի փոխանակումը թույլ է տալիս ուսուցման գործընթացը կառուցել այնպես, որ վերջիններս քրտնաջան սովորեն, աճեն ու զարգանան, բայց միևնույն ժամանակ չծանրաբեռնվեն գործընթացով:

2. Ուսուցիչները ավելին են իմանում իրենց աշակերտների մասին

Ուսուցիչները աշակերտների հետ շփվում են հիմնականում դասարանում: Ուստի ամենից շատ նրանք կարող են պատմել, թե ինչպես է աշակերտն իրեն պահում դասի ընթացքում, ինչ առաջադրանքներ է նա լավագույնս կատարում, ինչ դժվարություններ են առաջանում: Քննարկումը գործընկերների հետ հնարավորություն է տալիս կիսվել սեփական տեսլականով յուրաքանչյուր աշակերտի մասին և կազմել նրա դիմանկարը, որը կարտացոլի նրա հակումները, ակադեմիական հաջողությունները, ուժեղ և թույլ կողմերը: Սա կօգնի ուսուցիչներին մշակել յուրաքանչյուր աշակերտի հետ աշխատելու անհատական ռազմավարություններ, ձևավորել անհրաժեշտ կարողությունները և միասին աշխատել դրանք զարգացնելու համար: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ կրելու է բոլոր աշակերտների հաջողությունների և անհաջողությունների պատասխանատվության բաժինը:

3. Ուսուցման մեթոդները դառնում են ավելի բազմազան

Համագործակցությունը հնարավորություն է տալիս կիսվել ձեր փորձով և օգտագործել գործընկերների փորձը: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ ունի դասավանդման իր ոճը, ծանոթ գործիքներն ու ապացուցված մեթոդները: Համատեղ քննարկումները և կարծիքների փոխանակումը հնարավորություն կտան տեսնել դրանց առավելություններն ու թերությունները: Յուրաքանչյուր ուսուցիչ կկարողանա իր աշխատանքում օգտագործել գործընկերների լավագույն փորձը:

Գաղափարների, ռեսուրսների և փորձի փոխանակման միջոցով ուսուցիչները ստեղծում են նոր ուսումնական նյութեր, մեթոդներ և գործիքներ, որոնք նրանք հաջողությամբ կիրառում են իրենց աշխատանքում:

4. Համագործակցությունը տրամադրում է զգացմունքային աջակցություն

Դասավանդումը կարող է շատ հոգնեցուցիչ և էմոցիոնալ հյուծում լինել: Մթերսը ուսուցիչ լինելու մի մասն է: Այդ իսկ պատճառով ուսուցիչները պետք է միմյանց ուժի և աջակցության աղբյուր լինեն: Երբ ուսուցիչը զգում է գործընկերների աջակցությունը, նա կարող է նույն աջակցությունը ցուցաբերել իր աշակերտներին:

Ձեր մտքերն ու գաղափարները կիսելու, համախոհներ գտնելու հնարավորությունը օգնում է պայքարել պրոֆեսիոնալ միայնության զգացման դեմ, տալիս է աշխատանքից բավարարվածություն:

Միասին աշխատելու օգուտներն ապացուցելու համար Փենսիլվանիայի դպրոցներից մեկում փորձ է իրականացվել: Մի դպրոցում միավորել են երեք ուսուցիչների, ովքեր աշխատում էին տարբեր շենքերում: Ամեն օր ուսուցիչները հավաքվում էին ընդհանուր նպատակներ դնելու, դասեր պլանավորելու և աշակերտի առաջընթացը քննարկելու համար: Փորձի արդյունքները չուշացան. բոլոր ուսուցիչները նշել են, որ իրենց դասավանդման հմտությունները բարելավվել են: Փորձի մասնակիցներն իրենց աշխատանքում սկսել են օգտագործել նոր մեթոդներ ու գործիքներ, որոնք ի հայտ են եկել փորձի փոխանակման շնորհիվ: Աշակերտների ներգրավվածությունը և ձեռքբերումները բարելավվել են, քանի որ ուսուցիչները համախմբվել են երեխաներին անհրաժեշտ հմտությունները զարգացնելու համար:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսուցիչների միջև մասնագիտական համագործակցության զարգացման գործընթացի աշխատատարությունն ու բարդությունը թույլ է տալիս այն դիտարկել որպես հիմնական պայման ուսուցիչների մոտիվացիայի բարձրացման համար համատեղ գործունեության համար, աջակցելով մասնագիտական խնդիրները միասին լուծելու ցանկությանը և ձգտմանը:

Աշխարհի շատ երկրներում ներկայումս վիրտուալ մեթոդական դասասենյակը մասնագիտական համագործակցության արդյունավետ ձևերից մեկն է: ՎՄԴ հիմնական առավելություններն են նրա շարժունակությունը, հասանելիությունը օրվա ցանկացած ժամի, փորձառու գործընկերների և մենթորների կողմից սկսնակներին մեթոդական աջակցություն ցուցաբերելու ունակությունը, աշխարհի տարբեր մասերում տեղի ունեցող առցանց միջոցառումներին մասնակցելու հնարավորությունը, էլեկտրոնային պահպանումը՝ տվյալների բազաներ և կատալոգներ, էլեկտրոնային տեխնոլոգիաների կիրառմամբ ախտորոշման անցկացում՝ արդյունքների ամբողջական մշակմամբ, նախագծի վրա համատեղ աշխատանքի հնարավորություն՝ անկախ մասնակիցների գտնվելու վայրից:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Խաչատրյան Ս., Պետրոսյան Ս., Թերզյան Գ., Ուսուցիչների մասնագիտական զարգացման և կրթության բովանդակության գնահատումը՝ Հայաստանում հանրակրթության բարեփոխումների համատեքստում, Բարև հասարակական կազմակերպություն, 2013
2. Բալյան Ա.Ա., Սադյան Շ.Ա., Մանկավարժական էթիկա, Երևան, 2001
3. Մանուկյան Ս.Պ., Մանկավարժություն, Երևան, 2002
4. Մանուկյան Ս.Պ., Մանուկյան Մ.Ս., Մանկավարժական տեխնիկա և տեխնոլոգիա, Երևան, 2000
5. Վարդանյան Բ.Թ., Մանկավարժության միջօրեականներում, Երևան, 2007
6. Новиков М. С. Профессиональное сотрудничество воспитателей в условиях сетевого взаимодействия как педагогическая проблема современного дошкольного образования. //Проблемы современного педагогического образования. 2016. № 52-6. С. 136.
7. Деятельность профессиональных сообществ воспитателей дошкольных образовательных организаций. //http://doshkolnik.ru/pedagogika/14718.html
8. Психологическая теория коллектива / Под ред. А В. Петровского. — М., 1979.— 240 с.